

ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΑ ΘΕΡΑΠΕΥΤΙΚΑ ΜΕΣΑ

Η ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΑ

(πρώτη προσέγγιση)

20

Ζαχαρίας Καλογεράκης - Εργοθεραπευτής

Πανεπιστημιακή Ψυχιατρική Κλινική Αιγινήτειου Νοσοκομείου
Κέντρο Κοινωνικής Ψυχικής Υγιεινής Βύρωνα- Καισαριανής

Περίληψη

Η χρήση της φωτογραφίας σε θεραπευτικά προγράμματα συχνά περιγράφεται ως εφαρμογή, που επιτρέπει και διευκολύνει την αυτοέκφραση και την ψυχαγωγία. Στο συγκεκριμένο άρθρο αναλύεται η θεραπευτική χρήση της φωτογραφίας, στη διαδικασία βελτίωσης εφήβου με πολλαπλές δυσκολίες, σε ατομικό επίπεδο παρέμβασης.

Λέξεις κλειδιά

- Αναπτυξιακές διαταραχές,
- Ατομική εργοθεραπευτική παρέμβαση σε έφηβους
- Εναλλακτικά θεραπευτικά μέσα
- Φωτογραφία.

Εισαγωγή:

Η καθημερινή κλινική πραγματικότητα αρκετές φορές οδηγεί τους ειδικούς, έπειτα από τη μη αποτελεσματική εφαρμογή των κλασικών θεραπευτικών πρακτικών που κατέχουν, σε θεραπευτικές “δοκιμές” που συχνά δίνουν διεξόδους . Δοκιμές που συχνά αναδεικνύονται/ σχετίζονται με μορφές της τέχνης, ενώ από ότι φαίνεται γίνονται περισσότερο αποτελεσματικές όταν “επιλέγονται” από τα ίδια τα άτομα που δέχονται τη θεραπεία. Στη συγκεκριμένη δημοσίευση παρουσιάζεται η χρήση της φωτογραφίας ως θεραπευτικό μέσο, στη διαδικασία βελτίωσης/ τροποποίησης ειδικών συμπεριφορών και μειονεξιών, σε ατομικό επίπεδο παρέμβασης.

Το πλαίσιο/ η δραστηριότητα/ ο έφηβος:

Η συγκεκριμένη παρέμβαση έλαβε χώρα σε ένα ημερήσιο πρόγραμμα αποκατάστασης εφήβων και νέων, κυρίως με προβλήματα συμπεριφοράς. Κύριοι στόχοι αυτού του προγράμματος ήταν η αποφυγή του κοινωνικού αποκλεισμού και ο επαγγελματικός προσανατολισμός (συμπεριλαμβανομένης και της πιθανότητας επιστροφής σε κάποια εκπαιδευτική δομή) των ατόμων που το παρακολουθούσαν.

Εξέχουσα θέση σε αυτό το πρόγραμμα είχαν οι ομαδικές δραστηριότητες, στην κατεύθυνση της υποστήριξης, ανεξαρτητοποίησης και κοινωνικοποίησης των συγκεκριμένων εφήβων.

Η φωτογραφία συμπεριελήφθη στο συγκεκριμένο πρόγραμμα ως δραστηριότητα, που εφαρμοσμένη σε ομαδικό επίπεδο, έδινε δυνατότητες αυτοέκφρασης και ψυχαγωγίας, ενώ παράλληλα προέτρεπε στην ανάπτυξη καλλιτεχνικών ενδιαφερότων και στη σωστή διαχείριση του ελεύθερου χρόνου.

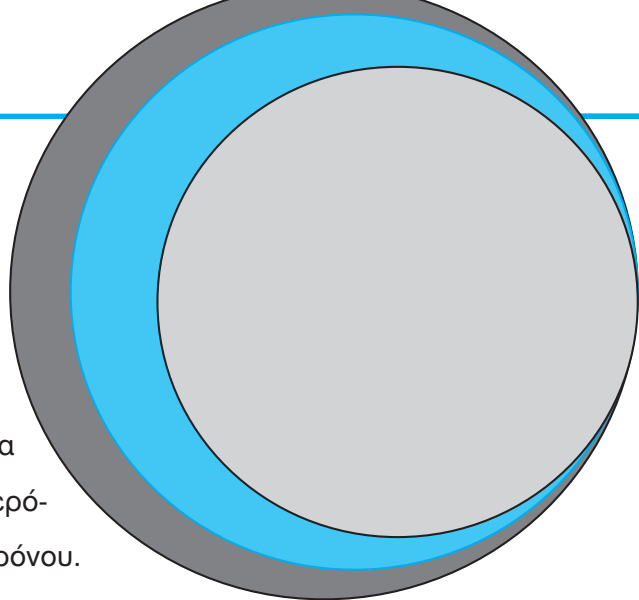
Ο Μ. ήταν ένας έφηβος που συμμετείχε στο συγκεκριμένο πρόγραμμα. Ο ίδιος υστερούσε στους κύριους τομείς της ανθρώπινης λειτουργικότητας : χαμηλή αυτοφροντίδα (οριακή νοημοσύνη), αδυναμία εμπλοκής στην εκτέλεση του όποιου έργου, δυσκολίες στην επικοινωνία, υστέρηση στην ανάπτυξη κοινωνικών δεξιοτήτων (κοινωνικός στιγματισμός λόγω της ιδιαίτερης καταγωγής του) και παραβατικότητα.

Η σημαντικότερη έκφραση των παραπάνω μέσα στη δομή ήταν η ανικανότητά του να συνυπάρξει και να συνεργαστεί. Η απομόνωσή του από την υπόλοιπη ομάδα ήταν το καθεστώς, ενώ κάθε σχέση του με τα μέλη της χαρακτηρίζονταν από επιθετικότητα/ βιαιότητα -φανερή ή υποβόσκουσα- .

Οι παρεμβάσεις:

Οι προσπάθειες βελτίωσης της κατάστασης του Μ. ξεκίνησαν με εξατομικευμένη παρέμβαση μέσα στην ομάδα και στις δραστηριότητες που αυτή εκτελούσε. Η μόνη βελτίωση που επετεύχθη μετά από πολλές προσπάθειες αφορούσε στην αύξηση του “ήρεμου” χρόνου παραμονής του στην ομάδα κατά μερικά λεπτά.

Σε σύντομο χρονικό διάστημα, παράλληλα με την εξατομικευμένη παρέμβαση, άρχισαν και ατομικές συνεδρίες. Ένα πλήθος εργοθεραπευτικών μέσων και τεχνικών επιστρατεύτηκαν στην κατεύθυνση της υποστήριξης κι ενίσχυσης του Μ.. Τα αποτελέσματα και σε αυτήν την περίπτωση ήταν λιγοστά : μικρή βελτίωση στον τομέα της αυτούπληξης, δημιουργία μιας υποτυπώδους θεραπευτικής σχέσης.

Ο έφηβος στη δραστηριότητα:

Η απόφαση της χρήσης της φωτογραφίας στις ατομικές συνεδρίες με τον Μ., έγινε βάσει της συμπεριφοράς που ο ίδιος εμφάνισε στην αντίστοιχη ομάδα : παρουσιάζονταν ιδιαίτερα συγκεντρωμένος, καθόλου διασπαστικός/ ενοχλητικός, κινητοποιημένος για συμμετοχή. Έπειτα από αυτή τη διαπίστωση οι ατομικές συναντήσεις άλλαξαν ριζικά: εγκαταλείφθηκε ο χώρος του γραφείου και άρχισαν οι “περιπλανήσεις” με μέσο τη φωτογραφική μηχανή.

Η διαδικασία που ακολουθήθηκε αποτελούνταν από τρία στάδια : λήψη- εμφάνιση- συζήτηση.

Το στάδιο της λήψης των φωτογραφιών ήταν από τα σημαντικότερα της διαδικασίας. Στις πρώτες συνεδρίες ο Μ. αφήνονταν να τραβάει οτιδήποτε του κέντριζε το ενδιαφέρον (1η φάση). Με τον καιρό, τα θέματα έγιναν περισσότερο κατευθυνόμενα : του ζητούνταν να αποθανατίζει ανθρώπους που εργάζονταν, που ξεκουράζονταν, που συναναστρέφονταν στο καφενείο, στη δουλειά κλπ., το ανθρώπινο έργο δηλαδή (2η φάση). Σε ένα μεταγενέστερο στάδιο η δραστηριότητα μεταφέρθηκε στο χώρο του πλαισίου, για να αποτυπώσει τα μέλη της ομάδας να δουλεύουν, να διασκεδάζουν, να επικοινωνούν (3η φάση). Παράλληλα και σε ανύποπτο για τον ίδιο χρόνο, αποτυπώνονταν από το θεραπευτή και η δική του συμμετοχή και δράση στην ομάδα.

Το στάδιο της εμφάνισης περιελάμβανε την εκτύπωση των φιλμ, στον ειδικό χώρο- σκοτεινό θάλαμο, που είχε διαμορφωθεί στο πλαίσιο. Παρά το γεγονός ότι αυτή ήταν η πιο θεαματική φάση της συνολικής διαδικασίας και κινητοποιούσε ιδιαίτερα τον Μ., γρήγορα εγκαταλείφθηκε. Αυτό συνέβη γιατί αφενός οι δεξιότητές μας για ικανοποιητικά αποτελέσματα εμφάνισης υπολείπονταν αρκετά κι αφετέρου γιατί ο αριθμός των λήψεων ήταν μεγάλος κι απαιτούνταν ιδιαίτερα πολύς χρόνος (οπότε και τα φιλμ δίνονταν για εμφάνιση σε αντίστοιχο κατάστημα).

Το στάδιο της συζήτησης ήταν το κυρίως θεραπευτικό μέρος της όλης διαδικασίας. Σε αυτό και με μέσο τις φωτογραφίες, έγιναν προσπάθειες αρχικά να κατα-

νοηθεί το πώς ο Μ. αντιλαμβάνονταν το περιβάλλον και τον εαυτό του σε αυτό - περιεχόμενο φωτογραφιών της 1ης φάσης λήψεων κατά βούληση-. Παράλληλα, ιδιαίτερη σημασία δόθηκε στο να καθοδηγηθεί για το σχηματισμό “νοητικών εικόνων”, που αφορούν στην αποδεκτή ανθρώπινη συμπεριφορά και λειτουργία -περιεχόμενο φωτογραφιών 2ης φάσης, προσανατολισμένων στο ανθρώπινο έργο-. Αυτές οι “εικόνες” αποτέλεσαν τη βάση για να γίνει τελικά αντιληπτή από τον ίδιο η απόκλιση του και τα ελλείμματά του -περιεχόμενο φωτογραφιών 3ης φάσης μέσα στην ομάδα- και να εμπλακεί τελικά στη διαδικασία της βελτίωσης.

Τα αποτελέσματα:

Η συγκεκριμένη παρέμβαση διήρκεσε σχεδόν εννέα μήνες και διεκόπη για λόγους άσχετους με τη διαδικασία. Στο διάστημα αυτό η βελτίωση του Μ. ήταν φανερή. Υπήρξε αλλαγή συνολικά στην τοποθέτησή του απέναντι στο περιβάλλον και στα στοιχεία που το αποτελούν (έμψυχα κι άψυχα).

Ειδικότερα, έγινε πιο συγκεκριμένη και πιο πραγματική η εικόνα για τον εαυτό του -πράγμα που ανέπτυξε την αυτοφροντίδα του-. Παράλληλα, άρχισε να τολμά να εμπλέκεται στις δραστηριότητες -ατομικές και ομαδικές- και να αναλαμβάνει ρόλους μέσα στην ομάδα, αρκετές φορές με επιτυχία. Έχοντας ήδη εμπλακεί στη δημιουργία της θεραπευτικής σχέσης, ξεκίνησε να προσεγγίζει τα μέλη της ομάδας με πιο επιδέξιους τρόπους, ενώ ενέργειες που παραπέμπουν σε αντικοινωνική/ παραβατική συμπεριφορά περιορίστηκαν σημαντικά.

Οι πρώτες σκέψεις, αναφορικά με την αναζήτηση του μηχανισμού που έδωσε αυτά τα αποτελέσματα, οδηγούν στην υπόθεση ότι η απόσταση που οι φωτογραφίες εξασφάλισαν από την εκάστοτε κατάσταση, λειτούργησε ώστε ο έφηβος:

- να αναγνωρίσει χωρίς τη δική του εμπλοκή την κατάσταση,
- να εντοπίσει τις παραμέτρους που ορίζουν την κάθε περίπτωση,
- να αναλύσει αυτές τις παραμέτρους
- και τελικά να αναγνωρίσει τον εαυτό του μέσα στην κάθε κατάσταση.

Συζήτηση:

Καταλήγοντας, στόχος του συγκεκριμένου άρθρου ήταν να αναδείξει την αποτελεσματικότητα που μπορούν να έχουν νέες θεραπευτικές εφαρμογές, όταν αυτές προσαρμόζονται στη σύγχρονη άποψη της εργοθεραπευτικής παρέμβασης, κατά την οποία παρέχονται δυνατότητες έργου(enabling occupations) στους πελάτες της και η “επιλογή” γίνεται από τους ίδιους. Με αυτό το σκεπτικό, παρουσιάστηκαν η διαδικασία και τα αποτελέσματα που έφερε η εφαρμογή της φωτογραφίας στην ατομική θεραπευτική αντιμετώπιση εφήβου με πολλαπλές δυσκολίες. Εκτιμάται ότι κάτι αντίστοιχο μπορεί να επιφέρει ανάλογα αποτελέσματα και σε άλλες ειδικές διαγνωστικές κατηγορίες , ή και σε άλλες ηλικίες σε ατομικό ή και σε ομαδικό επίπεδο και σίγουρα αξίζει να δοκιμαστεί.

ΠΑΡΑΠΟΜΠΗ

Καλογεράκης, Ζ., (2003), “Φωτογραφίζοντας το έργο”, Πανελλήνιο Ψυχιατρικό Συνέδριο, “ Η συμβολή της τέχνης στις ψυχιατρικές θεραπείες”, Χανιά, 15- 18 Μαΐου 2003.